

KİTAP İNCELEMESİ

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Şener BÜYÜKÖZTÜRK
Ebru KILIÇ ÇAKMAK
Özcan Erkan AKGÜN
Şirin KARADENİZ
Funda DEMİREL

Yrd. Doç. Dr. Serkan YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü
E-posta: serkany@hacettepe.edu.tr

Bu çalışmada, alanında uzman toplam 5 akademisyenin katkılarıyla ortaya çıkan “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” adlı kitap incelenmiştir. Birinci baskısı Şubat 2008 yılında çıkan kitabın bu geliştirilmiş on üçüncüsü Ekim 2012 yılında basılmıştır. Bu kitap, sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında lisans düzeyinde okutulan ilgili derslere yönelik bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Yüksek lisans düzeyindeki derslerde de yardımcı kaynak olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir. Toplam 342 sayfalık içeriği ile bilimsel araştırma yapmak isteyen genç araştırmacıların ve bu alanla ilgili herkesin yararlanabileceği önemli bir eserdir.

Kitabın birinci bölümünü temel kavramları da içeren “Bilimsel Araştırmanın Temelleri” oluşturmaktadır. İlk sayfalarda bilmenin yolları, bilimsel yöntem ve araştırmaların sınıflandırılmasına vurgu yapılmıştır. Nicel araştırma başlığı altında altı adet araştırma türüne değinilirken nitel araştırma olarak yedi tanesine yer verilmiştir. Düzeylerine göre araştırma türleri ise betimsel, ilişkisel ve müdahale olmak üzere üç başlık altında açıklanmıştır. Araştırma sürecinin aşamaları ve etik kavramı ile bu bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci bölümde, problemin seçimi ve tanımlanmasına ilişkin süreçlere yer verilmiştir. Değişkenler, hipotez, amaç, önem, sayıltı, sınırlılıklar ve tanımlar gibi bir araştırmanın temel taşları olan kavramlar açıklanmıştır. Literatür taraması kısmı da bu bölümde yer almıştır.

Üçüncü bölüm örnekleme yöntemlerine ayrılmıştır. Temel kavramları ifade ederken örneklem ile örneklemin farkına vurgu yapılmıştır. Seçkili örnekleme yöntemlerinden bazılarında üç başlık altında yer verilirken sadece iki adet seçkisiz örnekleme yöntemi ifade edilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında bir araştırma için önemli ve hassas bir konu olan “örneklem büyüklüğü” kavramına giriş yapılmıştır. Bu bölümde “analiz birimi”, “gözlem birimi” ve “örnekleme birimi” gibi önemli kavramlar da açıklanmaya çalışılmıştır. Bu 3 kavram metin içerisinde tek tek okunduğunda anlaşılmaktadır. Fakat bu kavramlar aynı örnek bir durum üzerinde birbirleri ile karşılaştırıldıkları zaman bu kavramların özümsemesi ve okuyucu tarafından içselleştirilerek net olarak ayırt edilmeleri için yeterli olmamaktadır. Bu açıdan, bu kavramlar ve bunlarla birebir ilişkili literatürde kullanılan diğer kavramlar belki de tek bir başlık altında karşılaştırmalı örnekler üzerinden detaylı olarak ele alınması daha yerinde olacaktır.

Kitabın en geniş bölümünü kaplayan dördüncü bölümde ise verilerin toplanma süreci ile ilgili önemli kavramlara yer verilmiştir. Ölçme, ölçek türleri ve ölçmede hata başlıkları ile bölüme giriş yapılmış ve ölçme araçlarının sınıflandırılması ile devam edilmiştir. Güvenirlik başlığı altında tek uygulamaya dayalı yöntemlerden 5 tanesine yer verilirken iki uygulamaya dayalı yöntemlerden sadece 2 tanesi açıklanmıştır. Geçerlik türleri olarak kapsam, ölçüt ve

yapı geçerliğine değinilmiştir. Madde analizi, anket, gözlem ve görüşme gibi diğer önemli konular açıklanarak bu bölüm sonlandırılmıştır.

Sonraki bölüm *Nicel Araştırmalara* adanmıştır. İç geçerliği ve dış geçerliği tehdit eden faktörler ifade edilerek bu bölüme başlanmıştır. Sonraki 17 sayfada ise nicel araştırma türlerinden tarama, korelasyonel ve nedensel karşılaştırma araştırmalarının tanımları, genel özellikleri, türleri, aşamaları, örnekleri ile bu araştırmaların yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken konulara yer verilmiştir. Grup ve tek denekli araştırmalar da benzer alt başlıklarla ifade edilirken özellikle deneysel desenlerin genel türleri ifade edilmiş ve çeşitli desenler hem sembolik olarak hem de örnekler üzerinden açıklanmıştır. Bölümün sonunda da meta-analiz çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

Altıncı bölüm ise *Nitel Araştırmalara* ayrılmıştır. Nitel araştırmaların özellikleri, aşamaları, geçerlik ve güvenilirlik sorunları belirtilerek nicel araştırmalar ile arasındaki farklar ifade edilmiştir. Nitel araştırma türlerinden özellikle “eylem araştırması” detaylı olmak üzere “içerik analizi” ve “durum çalışması” anlatılmıştır. Bu bölümün son sayfalarında ise kitabın ilk baskılarda olmayan anlatı (narrative) araştırmaları açıklanmıştır.

Kitabın “Raporlaştırma” isimli son bölümünde, bilimsel bir yazının hazırlanmasında ve sunulmasında dikkate alınması gereken genel kurallardan bahsedilmiştir. Bilimsel bir yazının bölümleri açıklanmış ve genel yazım kuralları örnekler üzerinden gösterilmiştir. Son 20 sayfa ise kaynak gösterimine ayrılmıştır.

Genel olarak kitabın oluşmasında çeşitli akademisyenlerin katkısının olması kitabın önemli artularından biri olarak kabul edilebilir. Kitap sade ve çoğunlukla anlaşılır bir dille yazılmıştır. Kitabın bir başka olumlu yanı da “içindekiler” kısmının yeterli detayda verilmesidir. Kitabın her bölümünün başındaki başlık sayfası, kazanımlar ve içindekiler kısımları biçim olarak oldukça düzenli ve içerik olarak oldukça açıklayıcıdır. Her bölümün başında ünlü kişilere ait sözlere yer verilmesinin kitap adına bir zenginlik olduğu düşünülmektedir. Bunların yanında içerik olarak alana oldukça önemli bir katkısı olan bu kitabın yeni baskılarındaki olumlu yönler şöyle sıralanabilir:

- ✓ Bu değerli kitabın içerik olarak en büyük eksikliklerinden biri “Etik” kelimesinin kitabın ilk baskılarında sadece 1–2 yerde sözcük olarak geçmesiydi. Yeni baskılarda bu eksiklik giderilerek etik kavramı bilimde etik davranış, bilimde etik dışı davranış ve bilim, araştırma ve yayın etiği alt başlıkları altında ifade edilmiştir.
- ✓ İlk baskılara göre şekiller hem daha koyu ve net basılmış hem de daha açıklayıcı olacak biçimde düzenlenmiştir.
- ✓ Bölüm başlangıçlarındaki ve sayfaların altındaki gri tonlamalar kitaba bir renk katmış ve kitabın okuyucu dostu olmasına katkı sağlamıştır.
- ✓ Başlık yazısı ve numarası eksik olan birçok şekle uygun eklemeler yapılmıştır.
- ✓ Okuyucuyu rahatsız eden kitap içerisindeki birçok gereksiz boşluk giderilmiştir.
- ✓ İkinci bölümdeki literatür taraması kısmı geliştirilmiştir.
- ✓ Genel olarak kitabın birçok kısmı detaylandırılmış ve zenginleştirilmiştir. Özellikle “meta analiz” kısmının anlaşılması için biraz daha detaylandırılıp genişletilmesi önemli bir artı olmuştur.

Kitap ile ilgili birçok olumlu özelliğin yanında bazı biçimsel problemler de göze çarpmaktadır. Bu durumlar ve kitabın içeriğine yönelik bazı küçük öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- ❖ Bu baskının kapağında mavi arka fon kullanılmış ve “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” başlığı kitap içerisinde çeşitli alt başlıklarla mercek şeklinde çevrelenmiştir. Bu tercih ile yapılan vurgunun önemine rağmen görsellik ve okuyucu açısından düşünüldüğünde

kitap kapağının okuyucu dostu ve çekici olduğu düşünülmemektedir. Bundan dolayı eski baskılarda olduğu gibi kitap kapağında görselliği artırmak için fotoğraf kullanılması düşünülebilir.

- ❖ Kitabın ilk sayfalarında farklı baskılara yönelik 2 adet *Ön Söze* yer verilmiştir. Her yeni baskıda güncellemeler yapılması muhtemeldir ve bu *Ön Söz*lerde de farklı baskılarda yapılan yeniliklerin belirtilmesi amaçlanmıştır. Fakat tüm bunların birleştirilerek tek bir *Ön Söz*de ifade edilmesi daha yerinde olacaktır.
- ❖ Birinci (s. 1) ve altıncı bölümün (s. 233) ilk sayfalarındaki içindekiler kısmına yazımı unutulmuş “Özet” alt başlığının eklenmesi gerekmektedir.
- ❖ İçeriğini ve *Özet* kısımlarını okuyarak bu kitaptaki önemli bilgileri kolayca özümsemek oldukça zor gözükmektedir. Bu amaçla kitabın bazı bölümlerinde (ör. Bölüm 2) verilen küçük alıştırmalara ek olarak her bölümün sonuna, bölümdeki bilgilerin yapısına uygun olarak doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, çoktan seçmeli veya açık uçlu olmak üzere çeşitli alıştırmalar, düşünme ve değerlendirme soruları eklenmesi düşünülebilir.
- ❖ İkinci bölümde bağımsız değişken kavramı açıklanırken “Bağımsız değişken, temelde değiştirilebilen ve seçilmiş olmak üzere ikiye ayrılır. (s. 60)” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Fakat Şekil 2.5 ve Tablo 2.6’da bağımsız değişkenler dört grupta sınıflandırılmıştır. Üstelik Tablo 2.6 da “cinsiyet” değişkeni hem seçilmiş hem de düzenleyici bağımsız değişkenlere örnek olarak verilmiştir. Bu durumlar okuyucunun kafasını karıştırmaktadır. Bu bölümün bu açıdan gözden geçirilmesi önerilir.
- ❖ İkinci bölümde “dışsal değişkenlere kontrol bazen de bozucu değişken denir (s. 61)” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadelerden bu kavramların tamamen aynı olduğu anlaşılabilir. Oysa bu kavramların arasında küçük farklar vardır. Bu farklara kısaca burada değinilebilir. Dışsal değişkenlerin sınıflandırılmasından ya da alt kategorilerinden de kısaca bahsedilebilir.
- ❖ Hipotez kavramı açıklanırken “Türkçe literatürde hipotez karşılığı olarak “denence” ve “varsayım” sözcükleri de kullanılmaktadır. (s. 65)” cümlesine yer verilmiştir. Her ne kadar TDK’nin Güncel Türkçe Sözlüğünde “hipotez” kelimesinin karşılığı olarak “varsayım” kelimesine yer verilse de araştırma yöntemleri ile ilgili alanyazında “hipotez” kelimesine eş olarak daha çok “denence” kullanılırken “varsayım” ise “sayıltı” kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum okuyucunun kafasında soru işaretleri bırakmaktadır. Bu açıdan “hipotez = varsayım” ifadesine denk gelen açıklamalardan kaçınılması önerilir.
- ❖ Üçüncü bölümde (s. 85-87) bahsedilen 2 adet seçkisiz örnekleme yöntemine ek olarak “küme örnekleme” yönteminin de gündeme alınması düşünülebilir.
- ❖ “Birçok, birdenbire, birkaç, herhangi, İnternet, iş gücü, kura, yerküre” gibi kelimeler yanlış yazılmıştır. Bu kelimelerin kitap içerisinde geçtiği tüm yerler belirlenmeli ve Türk Dil Kurumu’nun Güncel Sözlüğündeki önerilere dikkat edilerek tüm kitap için bu durum giderilmelidir.
- ❖ Kitabın hemen hemen her bölümünde çeşitli dizgi, yazım ve imla hataları ile anlatım bozuklukları mevcuttur. Yanlış yazılan Türkçe sözcükler [faklılığın (s. 16), değişkendir (s. 60), Bunalar (s. 123), durulmada (s. 208) vb.], yanlış yazılan İngilizce sözcükler [dolescence (s. 310), nusicians (s. 311), peaple (s. 320) vb.], gereksiz fazla boşluklar [(TÜBA, 2002) (s. 31), (ed.) (s. 253) vb.], eksik boşluklar [sizde (s. 39), 3.soruya (s. 130), 1.çeyrekte (s. 281) vb.], yanlış hece bölümleri [vermektedirl –er (s. 40), tari –hli (s. 299), veril –erek (s. 311) vb.], anlatım bozuklukları [“su sıcaklığı 100 ...” (s. 9), “...nasıl topladığı incelendiği düşünelim.” (s. 21), “... ilköğretim öğrencilerin...” (s. 80) vb.] bunlara örnek verilebilir. On üçüncü baskısı olan bir kitap için toplam 95 tanenin üzerinde olan bu dizgi, yazım ve imla hataları ile 20 tanenin üzerinde olan

anlatım bozukluğu hataları azımsanmayacak miktardadır. Bir dil uzmanının baştan sona tüm kitabı bir bütün halinde okuması ve cümlelerdeki eksik sözcükler, imla ve noktalama yanlışları ile anlatım bozukluklarının giderilmesi önerilir.

- ❖ Kitaptaki tüm şekil ve tablolara numara ve altyazı eklenmelidir. Birkaç şekil (s. 36, 44 ve 56) ile tablo (s. 89 ve 132) için hala eksiklikler mevcuttur.
- ❖ Kitabın genel olarak göze çarpan en önemli eksikliği kaynakların gösterimi ile ilgili sorunlardır. Bir bölümü (s. 271-320) raporlaştırmaya ve kaynak yazımına ayrılmış olan böyle önemli bir kitabın içerisinde ifade edilen ölçütlere kitabın kendi metninin yazımında da titizlikle uyulması gerekmektedir. *Kaynaklar* kısmının özellikle bu açıdan tekrar gözden geçirilmesi ve her türlü yazım yanlışlarının [ör. Gereksiz italik kullanımı (s. 322), yayın adını oluşturan sözcüklerin ilk harflerinin gereksiz olarak büyük yazılması (s. 322 ve 323), yabancı kaynaklarda “&” yerine “and” kullanılması (s. 323 ve 326), “baskı” ve “edition” sözcükleri için yanlış kısaltma kullanımı (s. 322, 323, 325 ve 328), iki yazarlı yayınlarda yazar adları arasında “ve” bağlacının unutulması ya da yabancı kaynaklarda “&” yerine “ve” yazılması (s. 322, 324, 325 ve 326), yabancı kaynaklardaki “analyzing (s. 325), association (s. 321), guidelines (s. 324), interviews (s. 325 ve 326), research (s. 321 ve 327)” gibi bazı İngilizce kelimelerin yanlış yazılması] APA’ya uygun olacak şekilde düzeltilmesi önerilir.
- ❖ Kitabın son bölümünde (s. 296) ifade edilen “Farklı yazarlara ait iki ya da daha fazla çalışma aynı parantez içinde kaynak olarak gösterileceğinde, yazarların soyadlarına göre alfabetik sırada verilir.” ilkesine metin içerisindeki birkaç yerde (s. 133, 234 ve 262) uyulmamıştır. Gözden kaçan bu kısımların düzeltilmesi ve tüm kitabın bu açıdan kontrol edilmesi gerekmektedir.
- ❖ Metin içerisinde atıf yapılan “Bailey, 1987 (s. 7); Baker, 1988 (s. 148); Balcı, 1997 (s. 27, 125 ve 174); Baş, 2001 (s. 130 ve 136); Breakwell, 1995 (s. 152); Cohen ve Manion, 1989 (s. 83, 85 ve 92); Cohen ve Manion, 1997 (s. 136, 180, 182, 189, 190 ve 191); Howitt, 1997 (s. 205); Karasar, 1991 (s. 7 ve 11); Karasar, 1994 (s. 133); Karasar, 1995 (s. 174); Kirk, 1968 (s. 204); Lofland, 1971 (s. 145); Mason ve Bramble, 1978 (s. 7); Neuman, 2008 (s. 12); Robson, 1993 (s. 198 ve 206); Rudner ve Schafer, 1999 (s. 12); Spradley, 1980 (s. 146); TDK, 2010 (s. 11); Turgut, 1977 (s. 102); Wadsworth, 1997 (s. 12); Yıldırım, 1966 (s. 11); Yıldırım 1971 (s. 4)” kaynakları kitabın sonundaki *Kaynaklar* bölümüne eklenmemiştir. Tüm yararlanılan kaynaklar tekrar kontrol edilmeli ve kitabın sonunda eksiksiz olarak verilmelidir.
- ❖ *Kaynaklar* bölümünde verilen “Balcı, A. (2000); Clinton, I. C. (1997); Doyle, J. K. (2003); Howitt, D. & Cramer, D. (1997); Kline, P. (1994); Kvale, S. (1996); Miller, D. C. (2002); Sewell, M. (t.y); Skager, R. W. & Weinberg, C. (1971); Winer, B. J. (1962)” çalışmalarına kitap içerisinde atıf yapılmadığı düşünülmektedir. Başta bu yayınlar olmak üzere *Kaynaklar* bölümünde verilen tüm kaynaklara metin içerisinde atıf yapıp yapılmadığı kontrol edilmelidir.
- ❖ “Crocker ve Algina, 1986 (s. 104, 109, 110, 117 ve 322); Fraenkel ve Wallen, 2006 (s. 193 ve 223); Spyridakis, 1992 (s. 174); Wells, 1998 (s. 327); Yin, 1984 (s. 249)” kaynaklarının yazar adlarının yazımlarında yanlışlıklar yapılmıştır. Başta bu yayınlar olmak üzere *Kaynaklar* bölümünde verilen tüm kaynakların kitap içerisindeki yazımlarının gözden geçirilmesi önerilir.
- ❖ “Kerlinger, F. N. (1973) ve Stocks, J. (1999) yayınları *Kaynaklarda* yanlışlıkla 2 kez yazılmıştır. İnternet adresinden alınan TDK kaynağı ise (2007) ve (2008) olmak üzere 2 kez verilmiştir. Bu kaynakların birer kez yazılması gerekmektedir.
- ❖ İlk baskılarda olmayan *Dizin* bölümünün kitabın bu baskısında olmasının önemli bir artı olduğu düşünülmektedir. Fakat *Dizin*de yer alan tüm kavramların titizlikle seçilmesi gerekmektedir. Özellikle bilimsel araştırma açısından önemli olan,

ayrıcalıklı ve okuyucu tarafından tekrar incelenmesi muhtemel olan kavramlara bu bölümde yer verilmelidir. Yer verilen bazı genel kavramların [ör. amaç (131 kez), araştırma (207 kez), değişken (102 kez), dikkat (41 kez), sonuç (167 kez) ve soru (116 kez)] çok kez tekrar ettiği anlaşılmaktadır. Bu kadar çok tekrar eden genel kavramlara *Dizin* kısmında yer vermek ve her tekrar ettiği sayfayı yazmak çok anlamlı ve kullanışlı değildir. Bu bölümün daha işlevsel olması için öncelikli olarak seçilen önemli kavramlara (ör. duyarlılık, kararlılık, basit seçkisiz örnekleme, tabakalı örnekleme) yer verilmesi gerekmektedir. Eğer daha genel bir kavrama yer verilecekse bile o kavramın her geçtiği sayfayı ifade etmek yerine kavramın tanımının veya çok önemli özelliklerinin ifade edildiği sayfaları *Dizin* kısmında belirtmek daha yerinde olacaktır.

Bu kitap, içerik ve ilgili alana katkı açısından oldukça önemli bir kaynaktır. Yapılan bu değerlendirmedeki bulgu ve öneriler sonraki baskılarda dikkate alınıp gerekli güncellemeler yapıldığında kitabın değerinin daha da artacağı düşünülmektedir.

Kaynak: Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (13. baskı). Ankara: Pegem Akademi.